

JUBILEA

IVO POSPÍŠIL

ŠÍŘE, HLOUBKA, SYNTÉZA (K jubileu Danuše Kšicové)

Léta letí, proud vědeckých prací sílí... 26. dubna 2002 oslaví významné životní jubileum profesorka Masarykovy univerzity, česká slavistka a komparatistka **Danuše Kšicová**, doktorka věd o umění (nar. 1932 v Brně; viz naši jubilejní stať *Významná komparatistka. K životnímu jubileu Danuše Kšicové*. SPFFBU, XLVI, D 44, 1997, s. 121–123, přetištěno v Univerzitních novinách 1997, č. 1, s. 9–10). Její vědecké práce zrály a zrají jako víno: na přelomu druhého a třetího tisíciletí jednak syntetizovala své výzkumy, jednak prohlubovala a zmnožovala jednotlivé problémové okruhy. Kromě dílčích studií, které vytvářejí nový kruh syntézy a vyšly u nás i v zahraničí, jsou podle mého názoru klíčové tři knižní publikace.

Několik měsíců po pětadesátinách jí vychází průkopnická práce o secesi (**Secese. Slovo a tvar**. Masarykova univerzita, Brno 1998). Málodky se podaří propojit čtivost s akademickou akribií, kvalitní literární styl s obrazovými přílohami v tak harmonický celek. Autorka se po léta zabývá srovnáváním různých druhů umění, je členkou mezinárodní asociace *Ars Comparationis* a předsedkyní české filiálky této organizace; ústředním bodem jejího bádání zůstává poetika moderny, zejména secese, v níž se výrazně projevila nejen architektura a výtvarné a užité umění, ale také literatura. V první kapitole výpravné publikace *Moderna a secese* analyzuje pro secesi typický vztah Evropy a Orientu na Turgeněvově povídce *Píseň vítězné lásky*, cestu do hlubin lidské duše prezentuje na Čechovovi, Gorkém, Ladislavu Klímovi a Valeriji Brjusovovi. Zvláštní kapitole s názvem *Theatrum mundi* pak věnuje ruské dramatické tvorbě, poetice secesní dramatiky, secesi v dramatickém díle Čechovově, kategoriím groteska, absurdna, symbolice barev v Blokově *Písní osudu* a obrazům masky a hada. Vynikající jsou studie o Dušanu Jurkovičovi, Charlesi Rennie Mackintoshovi a Ivanu Bilibinovi v kapitole *Proměny tvaru*. A nakonec pointa v oddíle *A co básník*, v němž zazáří osobnosti Antonína Sovy, Otokara Březiny, ale také srovnávací pohledy na Březinu a ruské mladší symbolisty i rozbor impresionistického stylu Konstantina Balmonta, spojitost romantismu a secese na příkladu Poeově, Balmontově, Apollinairově a Chlebnikovově, estetický systém A. Bělého, folklórní motivy u A. Achmatovové a „hledání smyslu“ u malíře a básníka N. K. Rericha. Monografie je v pravém slova smyslu objevnou prací, v níž autorka prozkoumala dosud méně známé umělecké vrstvy a ukázala na složitosti vzájemného prolínání různých druhů umění. Právě secese, umělecký směr a sloh charakteristický mimo jiné pro střední Evropu, který na počátku 20. století ovládl v podstatě celý svět a na jeho sklonku se jeho podněty do umění znovu vracejí, umožnil autorce proniknout za clonu dosud jen málo průhledných jevů.

Vpravdě průkopnickou prací je edice, překlad a komentář k dosud nevydanému eseji K. D. Balmonta (**K. D. Balmont: Duše Českých zemí ve slovech a činech**. Básnické eseje a překlady, rus. orig. rukopisu Duša Čechii v slove i v dele. Poetičeskije ocenki i obrazcy. Capbreton 1931, vydání, překlad, studie, komentáře Danuše Kšicová. Masarykova univerzita, Brno 2001). Konstantin Balmont (1867–1942) byl jedním z nejvýznamnějších představitelů ruského symbolismu a impresionismu. Byl polyglotem a byl předurčen k překládání (mj. z němčiny, francouzštiny, španělštiny, angličtiny, ale také z polštiny a z češtiny). Z jeho překladů z české literatury vyšly ukázky v pražském ruském emigrantském časopise Volja Rossii (1927) a Vybrané verše Jaroslava Vrchlického (1928). Je tedy svazek, který našla paní PhDr. Irena Camutaliová v pozůstalosti českého politika a rusofila Karla Kramáře, konečně celistvým projevem Balmontova zájmu o českou literaturu. Šlo o dílo zamýšlené k publikaci (rus. název Duša Čechii v slove i dele, 1931). Balmontův dopis K. Kramářovi z 19. října 1931 svědčí o tom, že se ruský básník spoléhal na českého politika a příznivce ruské emigrace jako na mecenáše a potenciálního vydavatele. To se však stalo až nyní. V úvodním textu, který je vlastně původním Balmontovým medailonem, píše D. Kšicová také o své návštěvě ruského města Šuja, kde Balmont chodil do gymnázia a kde se roku 1994 konala mezinárodní konference o Balmontovi (ostatně fotografie odsud i odjinud jsou ozdobou této publikace; autorka sledovala Balmontův osud v Rusku i ve Francii). D. Kšicová vydala Duši Českých zemí v originále a souběžně v svém českém překladu (datace v Capbreton 1931). Edice obsahuje část Duše Českých zemí s Balmontovým vyznáním Slovanům a Čechům s překlady básní K. H. Máchy (úryvek Máje), Jana Nerudy (Matičce), Jaroslava Vrchlického, najdeme tu však i jiné texty. Nejzajímavější a pro nás důležité je, které vrstvy české poezie Balmont vyzvedával: J. Vrchlického, Otakara Březinu, Antonína Sovu, Jana Rokytu, ale také Petra Bezruče, Karla Tomana, Otakara Theera. Svazek obsahuje také studii o Paulu Selverovi jako překladateli z češtiny (ten ostatně pro Balmonta českou poezii a literaturu vůbec objevil), recenzi knihy V. Vaňka Moje válečná Odyssea z roku 1925, partii Češi o Rusku včetně textů R. Medka, F. Kubky, J. Pelíška, R. Schwarzové. Zdánlivě překvapivá je Balmontova láska k Jiřímu Wolckovi (když si uvědomíme jejich diametrálně odlišné ideologie), v němž uviděl skutečného básníka. Příznačné je, že se v knize neocitl nikdo z koryfejí generace českých básníků období proletářské poezie a poetismu. Stojí to za zamyšlení. Svazek Duše Českých zemí (editorka, překladatelka a komentátorka jako Moravanka neulpěla na doslovném překladu slova „Čechija“, jak se nezřídka stává) je doplněn personálními medailony, literaturou předmětu, rejstříkem a bohatou obrazovou přílohou. Kromě toho v svazku najdeme editorčiny podnětné rusky psané studie K. D. Balmont a E. A. Poe a České překlady K. D. Balmonta. Nechejme však hovořit samu editorku: „Název publikace Duše Českých zemí ve slovech a činech vyjadřuje symbolicky úporné putování do hlubin básnických textů, skrývajících substanci duchovního potenciálu země, s níž byli jejich tvůrci spjati. V marné touze po ztraceném domově Balmont navazoval kontakty se slovanskými zeměmi. Českou poezii objevil prostřednictvím anglického překladu. Jazyk zvládl natolik, že mohl úspěšně překládat i tak složitěho autora, jako byl Otakar Březina. Balmontova interpretace české poezie je v mnohém objevná. I v tomto případě platí, že díky pohledu odjinud vidíme lépe sami sebe.“

V projektu edice dramatických textů v ruském originále, a to dvou představitelů ruského symbolismu Konstantina Balmonta a Valerije Brjusova, spojila jubilanťka své síly s brněnským teatrologem, svým žákem P. Kleinem (**Dramatika ruského symbolismu. Hry v originále I. Konstantin Balmont, Valerij Brjusov**. Vydání, studie, komentáře Danuše Kšicová, Pavel Klein. Ústav slavistiky, Ústav divadelní a filmové vědy, FF MU, Brno 2001).

Svazek uvádí editorka studií o dramatech ruského symbolismu. Zde ukazuje na prameny tohoto směru v ruské literatuře a obecně v umění, mj. v dramatech A. N. Ostrovského a V. S. Solovjova. Autorka v úvodním textu vzpomíná na známou nechuť tehdejších sovětských úřadů (i vědců) zpřístupňovat archivní materiály cizincům („Ten Brjusov psal bůhvíjaké věci, copak to můžeme dát někomu číst?“) a na nemožnost některé texty publikovat, i když řada z nich vyšla i za sovětského režimu, nejčastěji však až v době tzv. glasnosti a perestrojky. Inspirativní svazek obsahuje Balmontovo drama Tři květenství (Tri rascveta, 1904–1905) a pak sérii Brjusovových dramát, a to

Poutník (1910–1911), Protesiláos zemřelý (1911–1912), Země (1904–1905), Diktátor (1921), Svět sedmi pokolení (1927), Pythagorovci (1920), Vášně na letním bytě (1893) a Napravení hráče (asi poč. 20. let, vyd. 1927). Charakter textů nutí myslet především na charakter symbolismu obecně a ruského zvláště a také na v jistém smyslu umělost tradičních klasifikací; zejména ve vypjatém období 1903–1907 a pak znovu v letech po revolučním roce 1917 je patrné celkové směřování k utopii či lépe antiutopii a fantastickým námětům: řekl bych, že si Brjusov – zejména v Diktátorovi a ve Světě sedmi pokolení (generací) – nezádá s triviální produkcí, která tehdy zaplavovala svět a svůj původ odvozovala buď z autochtonních kořenů, nebo přímo z tvorby H. G. Wellse (jen v české literatuře se podobných témat dotýká řada dnes již zapomenutých autorů). To současně vytváří pozoruhodné žánrově tematické podloží a vede nutně k úvahám o tom, že proslulá Zamjatinova antiutopie *My* nebyla ani v ruské literatuře tak osamělá, jak to bývá někdy prezentováno. Editorčiny studie a komentáře teatrologa P. Kleina otvírají dokořán dveře do dosud zcela skrytého textového prostoru, který má – jak již uvedeno – literárněhistorický a tematický význam, ale může být i pobídkou české divadelní dramaturgii. Interdisciplinarita, objektivita a tato potenciální praktická implikace činí tento svazek zajímavým nejen pro rusisty a nejen pro teatrology.

Jubilantka nejen rozšiřuje a prohlubuje svá srovnávací a žánrová studia, ale významně se podílí na organizaci vědeckého života a na stycích české a brněnské slavistiky se zahraničními pracovišti přednáškovými turné a účastí na mezinárodních symposiích, konferencích a badatelských projektech, na které naše literárněvědná veřejnost netrpělivě čeká. Mnoga léta!

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

(Soupis navazuje na bibliografii otištěnou ve Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity D 44, 1997, 124–126. Pořízen byl k 16. 1. 2002. Neuvádí drobnější články a překlady.)

Knižní publikace

1998

- Secese. Slovo a tvar.* Brno, Masarykova univerzita 1998, 48 čb., 40 barevných obr. příloh, 320 s. ISBN 80–210–1970–0
- Litteraria humanitas.* Alexandr Veselovskij, VI. Brno, Masarykova univerzita 1998 (red. edice spolu s I. Pospíšilem). ISBN 80–210–1437–7

2001

- K. D. Bal'mont, *Duše Českých zemí ve slovech a činech.* Z dějin rusko-českých literárních vztahů. Vydání, překlad, studie, komentáře. Brno, Masarykova univerzita 2001, 339 s., 29 čb. obr. příloh. ISBN 80–210–2560–3
- Drama ruského symbolismu. Hry v originále* I. K. D. Balmont, V. Ja. Brjusov. Vydání, studie, komentáře. (Spoluautor Pavel Klein.) Brno, MU 2001, 365 s. ISBN 80–210–2690–1
- Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů.* (spoluautorka) Praha, Libri 2001. ISBN 80–7277–068–3

Studie, stati, články

1997

- Kolcov – fenomén ruského romantismu.* SPFFMU D 44, 1997, 39–52.
- Ital'janskoje Vozroždenije v tvorčestve D. S. Merežkovskogo.* Litteraria humanitas V, Západ – Východ 1998, 110–121. ISBN 80–210–0969–1

- T. G. Masarik v kontexte češko-russkích literaturních vzaimootnošenij.* – T. G. Masarik i Ros-sija. St.-Peterburg 1997, 16–21.
- Nitranská „Bílá místa“.* Univerzitní noviny 10/1997 (31. 10.), 26–27.
- Alexandr Veselovskij v Brně. *Opera Slavica VII.* 1997, č. 1, 49–52.
- Skripka Rotšil'da* (Problemy interpretacii). Anton P. Čechov. Philosophie und Religion in Leben und Werk. Die Welt der Slaven. München, Verlag Otto Sagner 1997, 587–593.
- Mythen der Theatervorhänge. Gustav Klimts Frühwerk in Böhmen.* Germanoslavica IV (IX) 1997, 289–298.
- T. G. Masarik v kontexte češko-russkích literaturních vzaimootnošenij.* – T. G. Masarik i Ros-sija. St.-Peterburg 1997, 16–21.

1998

- Mýtus a filozofie života v poetice ruské a české moderny.* Česká slavistika 1998. České přednášky pro XII. Mezinárodní sjezd slavistů, Krakov 1998. Praha, Slovanský ústav, Euroslavica 1998.
- Nikolai Alekseevich Polevoi 1796–1846. Novelist, historiographer, critic, and translator.* Reference Guide to Russian Literature. Chicago, Fitzroy Dearborn Publishers 1998, 654–655.
- Lyrické cykly Andreje Bělého.* Biele miesta II. Nitra 1998, 128–138.
- Poetika masky v ruské moderně.* Slavica Litteraria XI, Brno. MU 1998, 49–54.
- Skripka Rotšil'da* (Problemy interpretacii). Anton P. Čechov. Philosophie und Religion in Leben und Werk. B. 1. Die Welt der Slaven. München, Verlag Otto Sagner 1997, 587–593. ISBN 3–87690–675–X
- Mýtus a filozofie života v poetice ruské a české moderny.* Česká slavistika 1998. České přednášky pro XII. Mezinárodní sjezd slavistů, Krakov 1998. Praha, Slovanský ústav, Euroslavica 1998, 199–205. Detto: Slavia 1998.
- Ital'janskoje Vozroždenije v tvorčestve D. S. Merežkovskogo.* Litteraria humanitas V. Západ – Východ, Brno 1998, 110–121. ISBN 80–210–0969–1
- Cestami návratů.* Litteraria humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, 11–12. ISBN 80–210–1879–8
- Novyje tolstovskije materialy.* Sborník prací FF brněnské univerzity X. Slavica Litteraria X 1, 1998, 87–90. ISBN 80–210–1830–5, ISSN 1212–1509
- Aleksandr Veselovskij i problemy interdisciplinarnoj komparativistiki.* Litteraria humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, 14–22. ISBN 80–210–1879–8
- K jubileu českého doktora Masarykovy univerzity.* Universitas 1998, 1, 46.
- The Poetics of Czech Humor.* (Hašek, Čapek, Hrabal). Studia Slavica Hungarica 43, 1998, 341–349.

1999

- Symbolismus a secese.* E. Maliti a kolektiv, Symbolismus v kontextoch a súvislostiach. Bratislava ÚSL SAV 1999, 55–65. ISBN 80–88815–11–8.
- Češko-russkije literaturnyje otnošenija v epochu modernizma.* Związki między literaturami narodów słowiańskich w 19 i 20 wieku. Lublin. Wyd. Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej 1999, 199–212.
- Proměny básnické sbírky (Genealogie Popele Andreje Bělého).* Sborník prací FF MU, Slavica Litteraria X 2, 1999, 25–36. ISBN 80–210–2072–5
- N. K. Rerich – chudožnik i poet.* Rossica. Naučnyje issledovanija po rusistike, ukrajinstike, belorusistike 1998–99, 10–32. ISSN 1211–7234
- The Music Principle of the Russian Modernism.* Res. přednášky. Institut für Sozio-Semiotische Studien. Universität für angewandte Kunst, Wien 1999, 32.
- Stil' modern v russkoj dramaturgii serebrjanogo perioda.* Russkij jazyk, literatura i kul'tura na rubeže vekov. IX Meždunarodnyj kongres MAPRAJAL, Bratislava 1999, 224.
- Od moderny k avantgardě.* Európske literárne avantgardy 20. stororčia. Tězy. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 1999, 1 s.

From Modernism to Avant-garde. European Literary Avant-Gardes of 20th Century. Theses. Institute of World Literature, Slovak Academy of Sciences, Bratislava 1999, 1 s.

2000

- Puškin a problémy mezidisciplinárního výzkumu.* Litteraria humanitas VII, A. S. Puškin v evropských kulturních souvislostech, Brno, MU 2000, 49–62. ISBN 80–210–2300–7
- Die lyrischen Zyklen von Andrej Belyj.* Zyklusdichtung in den slavischen Literaturen. Beiträge zur Internationalen Konferenz, Magdeburg, 18.–20. März 1997. Sonderdruck, Peter Lang 2000, 277–286. ISBN 3–631–35200–X
- „*Skazka o care Saltane*“: *Puškin – Rimskij-Korsakov – Bilibin.* Vzaimodejstvije literatur v mirovom literaturnom processe. Problemy teoretičeskoj i istoričeskoj poetiki, č. 1, Grodno, Grodnerskij Gos. Univ. imeni Janki Kupaly, Grodno 2000, 13–23. ISBN 985–417–175–2, ISBN 985–417–177–9
- Poetika poem M. Cvetajevoj.* Russkaja literatura 20 v. Itogi i perspektivy. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii 24–25 nojabrja 2000, Moskva 2000, 556–567.
- Stil' modern v tvorčestve Bloka, Apollinera i Chlebnikova.* V. Chlebnikov i mirovaja chudožestvennaja kul'tura na rubeže tysjačletij. Astrachan' 2000, 134–136.
- První monografie o Jiřím Haussmannovi.* Sborník prací FF brněnské univerzity, Slavica Litteraria X 3, 2000, 116–117. ISBN 80–210–2072–5, ISSN 1212–1509
- Erotika a smrt v podání Michala Arcybaševa.* Sborník prací FF brněnské univerzity, Slavica Litteraria X 3, 2000, 130–131. ISBN 80–210–2343–0, ISSN 1212–1509
- Vladimír Kostřica* (nekrolog). Vsevolod Garšion at the Turn of the Century, vol. III. Oxford, Northgate Press 2000, 84–86. ISBN 1 902949 02 1

2001

- Stil' modern. Slovo i forma.* In: K. Lepilová a kolektiv, Inovace postgraduální přípravy učitelů ruštiny. Ostrava 2000, 51–54. (Vyšlo r. 2001.) ISBN 80–7042–573–3
- Ruskij literaturnyj eros v konce tysjačletija.* Ruskij jazyk v centre Jevropy. 3, Associajacija rusistov Slovakii, Banská Bystrica 2000, 47–50. (Vyšlo r. 2001.) ISBN 80–986 315–3–4
- Simvolizm i stil' modern.* Sb.: Russkaja kul'tura XX veka na rodine i v emigracii. Imena, problemy, fakty. Yyp. 1, Moskva, Moskovskij gosudarstvennyj universitet im. M. V. Lomonosova, 2000, 115–127 (vyšlo r. 2001).
- Umění inspirace.* Sb. Umění teorie a Zdeněk Mathauser, Praha, Slovanský ústav 2000, 439–444. Detto in: Slavia 69, 2000, č. 4. (Vyšlo r. 2001.) ISSN 0037–6736
- Balmontova Duše Českých zemí.* Litteraria humanitas. Cesta k duši díla. Miroslav Mikulášek. Brno 2001, 41–46. ISBN 80–210–2531–X, ISSN 1213–1253
- Problémy genologie v české literární vědě a v díle Stefanie Skwarczyńskiej.* Litteraria humanitas VIII. Komparatistika, genologie, translologie. Krystyna Kardyni-Pelikánová, Brno 2001, 147–154. ISBN 80–210–2440–2, ISSN 1213–1253
- Balmontova koncepcie slovanské duše.* Litteraria humanitas. X. Slavistika a balkanistika. Ivan Dorovský. Brno 2001, 55–62. ISBN 80–210–2565–4, ISSN 1213–1253
- Fundamental'nyj vklad v garšinovedenije.* Sborník prací FF brněnské univerzity, Slavica Litteraria X 4, 2001, 114–115. ISBN 80–210–2552–2, ISSN 1212–1509
- Z Moskvy do Jeruzaléma.* Tvar 2001, č. 18, s. 6–7.
- I. S. Turgenev i F. M. Dostojevskij – predšestvenniki modernizma.* In: Dostojewskij und Deutschland. XI. Symposium der Internationalen Dostojewskij-Gesellschaft. Baden-Baden, 4.–8. Oktober 2001, 42.
- Stil' modern v ruskoj dramaturgii serebrjanogo veka.* Zagadnienia Rodzajów Literackich 44, 2001, z. 1–2, 87–96. PL ISSN 0084–4446

